

Wagner. Posamezni barvarji in tiskarji so bili še v Cerknem (Peternej), Motniku, Mozirju, Središču ob Dravi, Mariboru in Vitanju. Velja pa upoštevati mnenje avtorja, da bi jih verjetno našli še drugod, kjer so izdelovali sukno in domače platno, pa tudi v mestih. Za odprtje delavnice je bil potreben precejšen kapitalski vložek, ker so morale biti dobro opremljene z različnimi pripravami in orodji (mongo za likanje, barvarskimi kotli, mizo za tiskanje, mizico za rezervo, tiskarskimi modeli, vzorčniki ali vzorčnimi knjigami, železnimi krogli za trenje indiga, ramom – železnim obročem s kavli za napenjanje, roše za označevanje prinesenih tkanin). Delovni proces je obsegal likanje in monganje platna, tiskanje z rezervo, sušenje, barvanje v indigo kopeli, namakanje v blagi kislini raztopini za odstranitev rezerve, izpiranje v čisti vodi, škrobljenje, sušenje ter ponovno monganje.

Posebno poglavje je avtor posvetil uporabi modro tiskanega blaga. Najboljše uporabnice so bile kmetice, katerim se je že pred sredo 19. stoletja priljubilo barvasto in potiskano domače platno. Nosile so ga kot vrhnje oblačilo za predpasnike in krila. To dokazujejo Goldensteinovi akvareli kranjskih noš iz tridesetih let in akvareli Nikole Arsenoviča iz druge polovice 19. stoletja. Takrat se je uporaba modrovine že razširila na delovna oblačila. Kljub propadu barvarskih in modrotiskarskih delavnic zaradi konkurence industrijsko izdelanega blaga je modro tiskano blago priljubljeno tudi v 20. stoletju. Celo danes ga zasledimo na najrazličnejših izdelkih, ne le med oblačili, pač pa tudi med predmeti drugovrstne namembnosti.

Zbirka modelov za modrotisk Slovenskega etnografskega muzeja šteje 147 kosov. Dular je katalogu modelov dodal še katalog modrotiskanih tkanin ter kazala modelov (kraj uporabe, tip modelov, vzorci) in tkanin (kraj uporabe, namembnost). Vsak muzejski predmet ima pripadajočo barvno fotografijo, ki jih je ob preučevanju zbirke posnel avtor sam. Besedilo je v celoti prevedeno v angleščino, kar je za boljši pretok informacij nujnost.

Sonja Kogej Rus

Zmago Šmitek (ur., avtor dodatnega besedila): *Odkod je ta naš svet? : slovenske pripovedi o poreklu stvarstva*, Radovljica : Didakta, [Ljubljana] : ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, 2000, 36 str.: ilustr.
(Zbirka Zakladnica slovenskih pripovedi)

V zbirki Zakladnica slovenskih pripovedi, katere uredniki so Zmago Šmitek, Roberto Dapit in Monika Kropelj, je decembra 2000 izšla druga knjiga s povednim naslovom *Odkod je ta naš svet?, Slovenske pripovedi o poreklu stvarstva*. Urednik in uvodničar tokratne knjižice je Zmago Šmitek, avtor, ki se že dlje časa vedno bolj posveča tudi raziskavam slovenske mitologije in/oziroma folklore (poleg tega, da se ukvarja z neevropsko etnologijo), ki jo ponavadi primerja z drugimi indoevropskimi mitologijami.

O tem nas je prepričal že z mnogimi članki v revijah *Traditiones*, *Etnolog*, *Studia Mythologica Slavica*, s prispevki o tej tematiki na različnih simpozijih doma in v tujini ter še posebej s knjigo *Kristalna gora, Mitološko izročilo Slovencev*, ki je izšla v Ljubljani leta 1998. Avtorjevo zanimanje za slovensko mitološko izročilo se kaže tudi v pričujoči knjižici.

352 V knjigi je zbranih 33 slovenskih zgodb o nastanku oziroma razlagalnih povedk: zgodb o nastanku sveta (nastanku zvezd, groma, strele, mavrice, Lune in ljudi v njej...), ljudi, živali in njihovih lastnosti (netopirja, uši, petelina...), rastlin (hrasta, krompirja, vinske trte...), dežja, ognja, tehničnih pripomočkov (samokolnice...) itd. Zaradi omejenega obsega knjige ni bilo mogoče vključiti vanjo vseh tistih pripovedi, ki so povezane s krajevnimi posebnostmi (nastankom votlin, cerkva, jezer, hribov, skal ipd.). Pri izboru je avtor poskušal v knjigi enakomerno predstaviti izročilo vseh slovenskih pokrajin, čeprav ugotavlja, da je bilo to glede na dosedanjo bero zapisov nemogoče. Prav tako je želel pokazati na časovni razpon zbranih povedk, od katerih najstarejša zgodba sega v leta med 1837 in 1839 (zapisal Emil Korytko), najnovejše pa so bile zapisane šele pred nekaj leti. Pri tem ni upošteval tistih povedk, ki niso bile opremljene z osnovnimi podatki (oziroma vsaj z nekaterimi od njih) o kraju in času zapisa ter o pripovedovalcu in zapisovalcu, ker bi bilo, kot pravi, »potem težko dokazati njihovo pristnost« (str. 8). Kljub temu pa v zbirki najdemo Trdinove in Trstenjakove zapise, ki sicer pri nekaterih strokovnjakih vzbujajo dvom v pristnost – a nenazadnje je v svoji knjigi *Kristalna gora* že rehabilitiral vsaj Trdino s tem, da je pokazal na indoevropske paralele šišenske in mengeške bajke (gl. Šmitek, *Kristalna gora*, 11–19). Na koncu knjige sledijo opombe, v katerih so zbrani vsi podatki o posameznih zgodbah, ki jih je imel avtor na voljo.

Pomemben del knjige predstavlja tudi uvod, v katerem avtor na poljuden (saj je knjiga prvenstveno le namenjena otrokom!) način predstavi bistvo razlagalnih pripovedi. Pri tem se seveda ne more izogniti njihovemu prepletanju z mitološkimi vsebinami in problemu distinkcije žanrov. Kot ključne elemente mita (v nasprotju z razlagalno povedko) poudari zlasti njihovo verižno (vertikalno) povezanost (»...miti /so/ razvrščeni in povezani v neko celoto in /.../ pojasnjujejo začetek našega sveta, okolja, družbe in kulture. Takšna verižna (»vertikalna«) povezanost pri razlagalnih pripovedih manjka.«), višjo starost mitov od razlagalnih povedk (»... miti segajo na sam začetek človeške kulture. Razlagalne zgodbe so dosti mlajše...«) ter povezanost s pojmom »svetega«. Na tem mestu je seveda nemogoče komentirati opredelitev za karakteristike mita in razlagalne povedke, za katere se je odločil avtor. O razliki in podobnosti med posameznimi folklorističnimi žanri je bilo prelitega že veliko črnila in v najnovejših raziskavah folkloristi vedno bolj ugotavljajo, da jasnih ločnic med posameznimi žanri pravzaprav ni. Zlasti definicij mita pa je sploh nič koliko; različni avtorji k mitu pristopajo in ga definirajo z različnih vidikov in glede na različne kriterije: obliko, vsebino, funkcijo, kontekst. Dejstvo je, da delitev žanrov in podžanrov ostaja v folkloristiki večno aktualna problematika in da distinkcija med žanri prozne folklore, tj. povedko, pravljico in mitom, še ni dokončno definirana. Morda pa se lahko strinjamo s Katherine Briggs, ki pravi takole:

»... he (Eliade – op. M. M) deals, however, chiefly with what I call High Myths, which are sacred histories or expressions of symbolic truth, and in English Folktales

we more often encounter what I should call Secondary Myths, those which deal with comparatively trivial subjects and often with late periods. They do not belong to 'Mythic Time'. We may find aetiological, cosmological and even eschatological Myths among those which we are almost forced into classifying as Secondary."¹

Glede na tendenco folkloristov, da radi spregledujejo mitične vsebine folklore (morda zaradi negativne reputacije, ki se raziskovanja mitologije drži od solarne mitologije Maxa Müllerja in drugih »meteorologov« dalje), je Šmitkovo opozarjanje na zvezo razlagalnih povedk z miti in mitičnimi vsebinami ne le dobrodošlo, ampak skorajda pogumno dejanje. V poplavi laičnih, popularnih knjig in zbirk zgodb z mitično vsebino pa gre tudi za eno redkih knjig, ki problematiko in gradivo predstavlja resno, strokovno, razumljivo in zanimivo obnemem.

Mirjam Mencej

Igor Cvetko: *Najmanjše igre na Slovenskem, Radovljica : Didakta, 2000, 149 str. : ilustr.*

Vse preradi pozabljamo na tisti del ljudske kulture, ki je namenjen otrokom in tisti prvi »abecedi« za najmlajše, ki nagonsko razumejo le ljubeč dotik, namenjen njihovim potrebam v prvih letih, njihovi vzgoji in ustvarjalnosti, ki ni odvisna le od posameznega malčka, ampak in predvsem od tega, ali smo znali odkriti in vzpodbujati drobne zametke njegove nadarjenosti in si vzeti čas za njihov nadaljnji razvoj. Človek, ki se poigrava s prstki in noskom, z glavico in bradico, z ušesci in očki, z lički in s trebuščkom, ta mora v sebi gotovo nositi »otroško dušo«. Zanimivo, ne govorimo o ženski, mamicici, pač pa o moškem, ki naj bi bil tisti »resen«, ki mu to bojda ne pritiče. In vendar – dva moža dveh generacij, Niko Kuret in Igor Cvetko, dva etnologa, sta svoje raziskovanje posvetila igram. Kdor pozna oba, razume: oba strastna lutkarja, oba glasbeno nadarjena, oba spretna v risanju in oblikovanju, oba prijatelja otrok in v srcu večno mlada. Stroka je dodala samo še svoje – zbiranje na terenu, v arhivih in literaturi, iskanje različic, vzporednic, razlik, preučevanje in klasificiranje. Niko Kuret je že pred drugo vojno v Slovenčevi knjižnici izdal tri knjige družabnih iger (tudi za otroke) *Veselja dom*. Pozneje je, po dolgih letih čakanja na natis, izšla pri Mladinski knjigi skrajšana izdaja z naslovom *Vesele ure* (1969). Po tridesetih letih je Igor Cvetko razveselil otroke s *Slovenskimi otroškimi prstnimi igrami*, sedaj pa jim z založbo Didakta skupaj poklanjata nekaj, kar bi morali matični uradi ob prijavi novorojenca podariti vsaki mladi družini – ***Najmanjše igre***, in to zato, da se bo mamica znala že pri previjanju z otrokom poigrati, zato, da bo »biba lezla« po njegovem trebuščku, da bo čutil vsakega od prstkov, ko bo prvi »z

¹ Briggs Katherine M., Possible Mythological Motifs in English Folktales, Folklore 83, Winter 1972, str. 265.